

مجموعه موسیقی ایرانی 20

کمانچه باقرخان و حسین خان اسماعیل زاده

- 1- باقرخان: رنگ بیات ترک ، 3:00
- 2- باقرخان: رنگ قطار ، 3:09
- 3- باقر خان و باقرلبو: تصنیف گیلکی ، 3:18
- 4- باقرخان: رنگ دشتی، 2:46
- 5- باقرخان: سه گاه ، 3:08
- 6- باقرخان: رنگ سه گاه ، 3:15
- 7- باقرخان: رنگ همایون ، 3:08
- 8- حسین خان اسماعیل زاده: پیش درآمد ابوعطا ، 3:08
- 9- حسین خان اسماعیل زاده: رنگ ابوعطا ، 3:13
- 10- حسین خان اسماعیل زاده: بیات ترک ، 5:44
- 11- حسین خان اسماعیل زاده: سه گاه ، 6:10
- 12- حسین خان اسماعیل زاده: چهار گاه ، 4:30

Kamancheh Bagherkhan & Hossein khan Esmaeil zadeh

- 1- Bagher khan : Reng-e-Bayat-e-tork , 3:00
- 2- Bagher khan : Reng-e-Ghatar , 3:09
- 3- Bagher khan & Bagher labou : Tasnif-e-Gilaki , 3:18
- 4- Bagher khan : Reng-e-Dashti , 2:46
- 5- Bagher khan : Segah , 3:08
- 6- Bagher khan : Reng-e-Segah , 3:15
- 7- Bagher khan : Reng-e-Homayoun , 3:08
- 8- Hossein khan-e-Esmaeil zadeh : Pishdaramad-e-Abouata , 3:08
- 9- Hossein khan-e-Esmaeil zadeh : Reng-e-Abouata , 3:13
- 10- Hossein khan-e-Esmaeil zadeh : Bayat-e-Tork , 5:44
- 11- Hossein khan-e-Esmaeil zadeh : Segah , 6:10
- 12- Hossein khan-e-Esmaeil zadeh : Chahargah , 4:30

Total Time : 44:29

دیسکوگرافی آثار کمانچه ضبط شده از باقرخان رامشگر

باقرخان بی تردید فعال ترین هنرمند در عرصه موسیقی ایرانی در به جا گذاشتن اثر و باقی ماندن آن است . آمار آثار به جا مانده از باقرخان از همه هنرمندان دیگر آن زمان بیشتر است . از دو نوبت ضبط صفحه ای که در تهران اتفاق افتاده ، در اولین نوبت آن که به سال 1906 صورت گرفته ، بالغ بر 20 اثر از باقرخان ضبط شده است .

ترتیب ضبط صفحات نشان می دهد که ایشان از اولین روزهای دوره ضبطی که در تهران به طول انجامیده (98 سال پیش) آثار باقرخان را در ترتیب ضبط صفحات می بینیم در حالی که این حالت حتی برای آقا حسینقلی با همه عظمت و وزنی که در موسیقی ایرانی دارد ملاحظه نمی شود ؛ آثار آقا حسینقلی در حقیقت از نیمه راه ضبط شده و با صفحه ماوراءالنهر شروع می شود ، در واقع قسمت اعظم کارهای ضبط شده از در روزهای آخر ضبط صورت می گیرد ؛ ولی آثار باقرخان بی تردید از روزهای دوم و سوم شروع شده است ؛ یعنی بعد از دسته ای که متناسب به دربار بودند مانند اعتضادیه و دیگران که از روزهای اول از اینها صفحه ضبط شده است . اما زمانی که ضبط آثار هنری شروع می شود باقرخان جزو نفرات اول است . در اینجا نمونه ای از اولین صفحاتی که در روزهای اول ضبط شده پخش می شود .¹

بدین ترتیب در سال 1906 ، بالغ بر 20 اثر از باقرخان ضبط شده که 7 اثر آن بر روی صفحات 7 اینچی (17/5 سانتی) بوده که شامل 4 اثر با علی خان نایب السلطنه ، 1 اثر با آقا غفار و 2 اثر سلو (تکنوازی) در بیات ترک می باشد .

در همین سال 13 اثر در صفحه های 25 سانتی ضبط شده که شامل دو اثر با علی خان نایب السلطنه ، 3 اثر با آقا غفار ، 4 اثر با آقا حسین تعزیه خان و 4 اثر با سید احمدخان در دستگاه همایون می باشد و اینها مجموعه آثار سال 1906 از باقرخان را تشکیل می دهد . نمونه دیگری از این صفحات را که با کمانچه 6 سیم نواخته شده پخش می کنیم .²

در کلیه آثار دیگری که به سال 1906 ضبط شده از کمانچه نوازان دیگری مانند صفدرخان نیز آثاری بر جای مانده ولی سهم عمده آثار ضبط شده کمانچه متعلق به باقرخان است . از آنجایی که در جلسه

1 . بیات ترک " راح و روح " با رنگ کردی و صدای آقا غفار .

2 . همایون " تاب بنفشه می دهد " با صدای علی خان .

کمانچه دوره قاجار ، این آثار با اعداد و ارقام آن معرفی شده است. لذا از طرح دوباره آن خودداری می شود . آخرین اثری که از صفحات سال 1906 پخش می شود از مجموعه همایون با صدای سید احمدخان است .³

در دومین نوبت ضبط صفحه در تهران که به سال 1912 م اتفاق می افتد علیرغم فعال بودن باقرخان هیچ اثری از وی ضبط نشده است ؛ در حالی که نمایندگان کمپانی گرامافون در آن نوبت چیزی بالغ بر 150 اثر را ضبط کرده اند . به نظر می رسد که این یک اتفاق عادی نبوده است . در آن نوبت ، حدود 17 ترک کمانچه از حسین خان اسماعیل زاده ضبط شده ، دلایل محتمل این اتفاق موضوعی است که شاید از حوصله این بحث خارج باشد . در این سال نه تنها از باقرخان بلکه از طاهرزاده و درویش خان نیز اثری ضبط نشده است . ما یک احتمال می دادیم که سفر تفلیس باقرخان که به همراهی طاهرزاده و درویش خان و دوامی و ... صورت گرفته در سال 1912 بوده و دلیل غیبت آنها ناشی از تبعات حقوقی کمپانی هایی بوده که با آنها قرارداد می بستند زیرا عرف قراردادهای اینگونه بوده که تا یک سال اجازه نداشتند با کمپانی دیگری قرار داد ببندند . اما اخیراً به سندی برخورد کردیم که این فرضیه را باطل کرد؛ در کتاب " با زمزمه هزار دستان " که یادنامه اقبال است ، تاریخ دقیق سفر تفلیس را آوریل 1914 ذکر کرده اند . از آنجایی که مستنداتی در پایان کتاب ارائه شده اگر بنا را بر صحت این مستندات بگذاریم فرضیه ما باطل می شود و دلایل دیگری باقی می ماند که بیشتر مربوط به تبعات سفر لندن این هنرمندان است و انشاءالله در جای دیگری راجع به آن صحبت خواهد شد .

علاوه بر این دو نوبت ضبط صفحه در تهران در دوره قاجار (1906 و 1912) ، هنرمندان بزرگ آن زمان 3 سفر هم برای ضبط صفحه به خارج از کشور انجام می دهند . بر اساس روایت مرحوم روح الله خالقی که دیگران هم از کتاب ایشان نقل کرده اند اولین سفر به پاریس بوده است ، البته مستنداتی دال بر تقویت این روایت ملاحظه نشده است و کسی سال این سفر را نقل نکرده است و اصولاً مشخص نیست که آیا قبل از 1906 بوده و یا بعد از آن . به هر صورت افراد گروه این سفر را 5 نفر تشکیل می دادند که عبارت بودند از آقا میرزا حسینقلی ، سید احمد خان سارنجی ، باقرخان ، باقرخان ضربگیر (معروف به باقرلبو) و اسدالله خان تار و سنتور . عکس گروه الزامی به پاریس بر روی لیبل این صفحه که متأسفانه آسیب دیده نقش بسته و بر روی خود صفحه

، کلمه پاریس حک شده است . بیش از 2 سال است که ما از همه منابع داخلی و خارجی در حال جستجو و پرسش هستیم تا شاید بتوانیم آمار و اطلاعات و مستندات و فهرستهایی را از سفر پاریس بدست آوریم اما متأسفانه حتی موسیقی شناسان ایرانی فرانسه هم تا به اکنون موفق نشده اند اطلاعاتی را در این زمینه ارائه بدهند . علیرغم آسیب دیدگی این صفحه ، به عنوان نمونه سفر پاریس آن را پخش می کنیم⁴. متأسفانه از سفر تفلیس در آرشیو من چیزی از باقرخان وجود نداشت تا اینجا پخش کنم . اما احتمال می دهیم که حداقل 30 اثر از باقرخان ضبط شده است . بر اساس یک بررسی آماری اگر بخواهیم مجموعه آثار باقرخان را گزارش بکنیم 78 اثر ضبط و منتشر شده از باقرخان روایت شده ، البته در ریکوردینگ شیدهای کمپانی ، نام صفحاتی گزارش شده که در حین ضبط شدن از بین رفته و ارائه نشده است . بالغ بر 70 اثر را هم می توان برای سفرهای پاریس و تفلیس احتمال داد که البته آثار بر جای مانده از دو سفر اخیر بسیار محدود و کم است . در اینجا صفحه ای از سفر لندن پخش می شود .⁵

بحثم را خلاصه می کنم با توجه به جنبه های مختلفی که مورد توجه قرار گرفت میزان فعالیت و تحرک و پویایی باقرخان در عرصه موسیقی زمان خودش ، کاملاً واضح و آشکار است ، تنوع آثار ضبط شده از ایشان با افرادی که در حقیقت پرچمداران جریان های مختلف موسیقی آن دوره بودند از میرزا حسینقلی گرفته تا علی اکبرخان شاهی و دیگران ، نشان می دهد که چهره این هنرمند برجسته برای همه هنرمندانی که دیدگاههای متفاوت و مختلفی داشتند مورد اتفاق و نقطه قبول و برسمیت شناخته شده بوده است .

علیرغم اینکه نام شاگردان مستقیمی از ایشان روایت نشده ولیکن به لحاظ فردی و خانوادگی در تأثیر گذاری این خانواده در تاریخ موسیقی ایران هیچگونه جای تردید و ابهامی وجود ندارد و با توجه به اینکه حضور شرکت کنندگان در این جلسه ، نشانگر وزن این شخصیت موسیقی در تاریخ موسیقی ما هست با این نکته عرایض را به پایان می رسانم و آن اینکه در سفر لندن 3 ترک با صدای باقرخان ضبط شده که دوتای آن تصنیف گیلکی است و سومی تصنیف قطار در بیات ترک است که به عنوان حسن ختام آن را پخش می کنیم . این صفحه یک فرضیه را

4 . اکستر رهآب ، مخالف و مغلوب چهارگاه (در روی دوم باقرخان در ضبط صفحه حضور ندارد) .

5 . آواز منصور ، کمانچه باقرخان با صدای طاهرزاده .

هم باطل می کند و آن اینکه گفته می شود بم خوانی از تبعات مدرسه عالی موسیقی بوده می بینیم که اینطور نیست و در این صفحه به خوبی ملاحظه می شود که خوانندگان قدیم با صدای خودشان می خواندند و کاری روی صداشان انجام نمی دادند اگر کسی صدای زیر داشته زیر می خوانده و بالعکس . بهر حال از حوصله ای که به خرج دادید سپاسگزارم .

دیسکوگرافی باقرخان

- 1- کارهای ضبط شده در سال 1906 در تهران توسط برادران ماکس و فرانتز همپه
الف (صفحات 7 اینچ ، لیبل مشکی

ردیف	شماره کاتالوگ	شرح
(1)	3-12665	تصنیف با نفیسی خرام ، با علیخان نایب السلطنه
(2)	3-12666	تصنیف من با جمالت ، با علیخان نایب السلطنه
(3)	3-12667	تصنیف ترکی ، با علیخان نایب السلطنه
(4)	3-12668	تصنیف بختیاری ، با علیخان نایب السلطنه
(5)	3-12669	تصنیف لیلی و مجنون ، با آقا غفار
(6)	16010	کمانچه سلو ، بیات ترک
(7)	16011	کمانچه سلو ، بیات ترک

(ب) صفحات 10 اینچی

(8)	-12027 4	تصنیف همایون ، طبیب بنفشه می دهد
(9)	-12028 4	مثنوی لیلی مجنون ، تصنیف هرگز لیلی نبود مازندران ، با علیخان نایب السلطنه
(10)	-12029 4	تصنیف شهنواز ، آنکه هلاک من همی ، با آقا غفار

(11)	12030-	4	راح و روح با رنگ کردی ، با آقا غفار
(12)	12031-	4	تصنیف منصوری ، با آقا غفار
(13)	12036-	4	تصنیف فرانسوی <i>petite Julie</i> ، باقرخان و آقاحسین تعزیه خوان و میرزا علی اکبرخان تار و سنتور
(14)	12037-	4	تصنیف ما دیگر کس نگرفتیم ، باقرخان و آقاحسین تعزیه خوان و میرزا علی اکبرخان تار و سنتور
(15)	12041-	4	تصنیف همچو فراق بود ، باقرخان و آقاحسین تعزیه خوان و میرزا علی اکبرخان سنتور و ارکستر
(16)	12042-	4	تصنیف مرضیه با رنگ لژی ، باقرخان و آقاحسین تعزیه خوان و میرزا علی اکبرخان سنتور و ارکستر
(17)	12069-	4	دستگاه همایون ، نمره 1 ، با میرزا سید احمدخان
(18)	12070-	4	تصنیف شکسته ، نمره 2 ، با میرزا سید احمدخان
(19)	12071-	4	لیلی و مجنون ، نمره 3 ، با میرزا سید احمدخان
(20)	12072-	4	بیداد ، نمره 4 ، با میرزا سید احمدخان

2- صفحات پر شده از باقرخان در سفر لندن 1909 م به همراه درویش خان و دیگران ، ضبط شده توسط ویلیام کزاد گالیسیرگ روی صفحات 25 سانتی متری

(21)	7-12001	بیات ترک ، با طاهرزاده
------	---------	------------------------

بیات ترک ، با رضاقلی خان	7-12016	(22)
تصنیف بیات ترک ، با رضاقلی خان	7-12017	(23)
رنگ بیات ترک ، کمانچه تنها	7-18000	(24)
دشتی ، با طاهرزاده	7-12019	(25)
تصنیف دشتی ، با رضاقلی خان	7-12020	(26)
رنگ ، با رضاقلی خان	7-12021	(27)
افشاری ، با رضاقلی خان	7-12022	(28)
گریلی ، با رضاقلی خان	7-12023	(29)
تصنیف افشاری ، با رضاقلی خان	7-12024	(30)
حجاز ، با طاهرزاده	7-12040	(31)
تصنیف حجاز ، با رضاقلی خان	7-12041	(32)
رنگ حجاز ، کمانچه تنها	7-19268	(33)
بیات کرد ، با طاهرزاده	7-12042	(34)
گیلکی ، با طاهرزاده	7-12043	(35)
تصنیف گیلکی ، با رضاقلی خان	7-12046	(36)
تصنیف بیات کرد ، با رضاقلی خان	7-12047	(37)
بیات اصفهان ، با طاهرزاده	7-12048	(38)

7-12049	(39)	تصنیف بیات اصفهان ، با رضاقلي خان
7-18005	(40)	رنگ بیات اصفهان ، کمانچه با ضرب رضاقليخان
7-12055	(41)	درآمد چهارگاه ، با رضاقلي خان
7-21056	(42)	زابل ، با رضاقلي خان
7-12057	(43)	ساقلي نامه
7-18007	(44)	رنگ چهارگاه ، کمانچه با ضرب رضاقلي خان
7-12058	(45)	راک ، با رضاقلي خان
7-12059	(46)	تصنیف راک ، با رضاقلي خان
7-12060	(47)	تصنیف راک و رنگ راک ، با رضاقلي خان
7-19253	(48)	سه گاه ، کمانچه تنها
7-19254	(49)	رنگ سه گاه ، کمانچه تنها
7-19252	(50)	قطار ، کمانچه تنها
7-18009	(51)	رنگ قطار ، کمانچه و ضرب
7-19255	(52)	حجاز ، کمانچه تنها
7-19256	(53)	رنگ حجاز ، کمانچه و ضرب
7-12186	(54)	تصنیف و رنگ قطار ، کمانچه و ضرب
7-18010	(55)	تصنیف و رنگ حجاز ، کمانچه و تار میرزا اسدالله خان

تصنیف و رنگ سه گاه ، کمانچه و تار میرزا اسدالله خان	7-18011	(56)
تصنیف حجاز ، کمانچه و تار میرزا اسدالله خان	7-18012	(57)
گریلی ، کمانچه و تار میرزا اسدالله خان	7-18013	(58)
نیریز ، با رضاقلی خان	7-120108	(59)
رنگ اصول ، کمانچه تنها ، (تکثیر نشده)	7-19269	(60)
رهاب ، با طاهرزاده	7-120109	(61)
رنگ لزگی ، کمانچه تنها	7-19270	(62)
همایون ، با طاهرزاده	7-12112	(63)
شوشتری ، با طاهرزاده	7-12113	(64)
منصوری ، با طاهرزاده	7-12114	(65)
همایون نمره 4 ، با طاهرزاده	7-12115	(66)
تصنیف همایون ، با رضاقلی خان و حسین خان ویلن	7-12116	(67)
رنگ ، با رضاقلی خان	7-12117	(68)
تصنیف گیلکی ، باقرخان	7-12125	(69)
تصنیف گیلکی ، باقرخان	7-12126	(70)
تصنیف بلبلی ، با رضاقلی خان	7-12148	(71)

تصنیف راک عبدالله ، با رضاقلی خان	7-12149	(72)
--------------------------------------	---------	------

آوای مهربانی